DEMOCRÀCIA, PROTESTES I TRANSICIONS POLÍTIQUES

Idayat Hassan: «A Nigèria, la desinformació està fomentant la contestació i amenaça la cohesió nacional»

Idayat Hassan, Oscar Mateos

Idayat Hassan és advocada i directora del think tank africà Centre per la Democràcia i el Desenvolupament (CDD), amb seu a Nigèria. Des de fa anys, investiga sobre els mitjans de comunicació social i l'ús de les TIC per al desenvolupament a l'Àfrica Occidental. També ha reflexionat al voltant de la democràcia, la pau i la seguretat. En aquesta entrevista, Hassan conversa amb Oscar Mateos sobre la realitat nigeriana, des del fenomen de la desinformació i la seva afectació en les pròximes eleccions de 2023 fins a les amenaces per a la seguretat, passant per la lluita contra Boko Haram, el rol de les dones o la resposta a la pandèmia de la COVID-19.

Nigèria és un dels països més importants de l'Àfrica. És el país més poblat i té l'economia més important del continent. Tanmateix, el progrés no està exempt de

desafiaments, i els indicadors socioeconòmics, les violacions dels drets humans, la pobresa, la inseguretat, la corrupció i la falta de confiança en el sistema polític han conduït a la decepció de l'electorat. Com descriuria vostè el panorama polític actual a Nigèria?

En l'actualitat, Nigèria continua sent molt important, no només per als Estats Units, sinó per a altres països del món, per la seva mida, el seu potencial econòmic i per l'esperit emprenedor del seu poble. Ara bé, malgrat que la democràcia es va reinstaurar fa més de 22 anys, la ciutadania continua sense gaudir dels beneficis que solen acompanyar-la en matèria de béns i serveis públics, com la garantia de la seguretat per als ciutadans i les seves propietats. Si se'ls pregunta què és el que volen, la majoria respondrà: tenir un plat calent a taula, bones carreteres i aigua. Però cada vegada hi ha més persones que demanen seguretat a l'Estat. La inseguretat s'està estenent a les sis zones geopolítiques del país. La ciutadania es guia per la sensació d'injustícia, que en molts casos és real, entorn de la marginació, les deficiències dels mecanismes de justícia i de responsabilitat governamental i la pobresa. La desinformació està fomentant la contestació i amenaça la cohesió nacional. Les eleccions de 2023 determinaran què és allò important en la vida de Nigèria i els nigerians. Qüestions com qui serà el pròxim president o presidenta, el seu origen geogràfic o la seva identitat ètnica són aspectes particularment interessants a mesura que s'apropa el 2023, ja que el país s'abocarà de ple en les eleccions, les quals són importants per diverses raons. Sens dubte, no estaran exemptes de desafiaments, ja que l'entorn polític continua sent complicat.

El Centre per a la Democràcia i el Desenvolupament (CDD) que vostè dirigeix va publicar un comunicat sobre el fenomen de la desinformació en la política nigeriana. Tenint en compte que la població jove representa el 51% dels 84 milions de votants registrats i que l'ús de les xarxes socials creix exponencialment entre la joventut, què n'espera vostè de les eleccions de 2023?

A Nigèria, les eleccions es guanyen instrumentalitzant tres estratègies diferents: la desinformació, la violència i la política monetària. Aquests tres factors determinen qui guanya, però el problema de la desinformació no es limita només a Nigèria, sinó que afecta el món sencer. No obstant això, el que diferencia uns països dels altres és la manera en què fan front a aquests problemes. La Unió Europea té una de les millors respostes estratègiques cohesives per lluitar contra la desinformació a diferència de Nigèria, que compta amb instruments legals com el codi penal, la llei cibernètica i fins i tot la llei electoral. Però a Nigèria aplicar una llei contra la desinformació continua plantejant dificultats, per no parlar del desafiament que suposa delimitar l'entorn online i offline. A Nigèria, la desinformació online i offline s'entrecreuen i una modifica i influeix l'altra. Els tuits i els missatges de Facebook apareixen regularment als mitjans de comunicació impresos, o acaben sent temes de debat en els programes de ràdio i televisió.

> "A Nigèria, les eleccions es guanyen instrumentalitzant tres estratègies diferents: la desinformació, la violència i la política

> monetària”

La desinformació no només determinarà el resultat de les eleccions en països com Nigèria, sinó que en el futur soscavarà la confiança dels ciutadans en la mateixa democràcia. El més greu és que també afecta assumptes de sanitat: per exemple, amb al rebuig d'algunes persones a ser vacunades de la COVID-19, a acatar els protocols que s'han posat en marxa durant la pandèmia o fins i tot a creure que el virus realment existeix. Bona part d'aquesta situació es deu a la falta de confiança en el govern i en la informació disponible.

Fa més de 20 anys que Boko Haram es va fundar i, després de més d'una dècada intentant combatre al grup, s'ha dividit en dues faccions, però continua actiu. També sabem que la Força Multinacional Conjunta liderada per Nigèria i, en l'àmbit nacional, la Força Civil Conjunta, han estat acusades de violacions dels drets humans malgrat els seus avenços militars sobre el terreny. Amb tot, els insurgents han evitat el diàleg tant sí com no i estan decidits a fundar un Estat Islàmic a Nigèria. Com valora vostè la seguretat i l'acompliment de les forces civils nigerianes contra Boko Haram? Quina és la situació actual des del seu punt de vista?

A Nigèria, portem lliurant una guerra contra Boko Haram des de fa més de dotze anys, però aquest país no ha estat capaç d'acabar amb ells, la qual cosa diu molt de la situació. La primera conclusió és que els esforços militars no són suficients per abordar una insurgència; és necessari aconseguir la seva simpatia i confiança, fet que s'aconsegueix mitjançant mesures no-militars (civils). Això implica abordar les reivindicacions que van motivar la insurgència pròpiament dita, la qual cosa vol dir exigir responsabilitats per les persones injustament assassinades, reclamar un sistema de reparacions i prendre en consideració les necessitats humanitàries dels afectats. Així mateix, hem d'investigar les normes d'intervenció que van adoptar els organismes de seguretat. En qualsevol operació contrainsurgent, ha d'haver-hi unes regles d'enfrontament i protecció dels drets de les persones. El país ha de continuar amb la Reforma del Sector de la Seguretat (RSS) i hem d'infondre confiança en el procés, de manera que els individus deixin les armes de manera voluntària i acceptin de bon grat l'amnistia.

De fet, les faccions de Boko Haram, el Shekau JAS i l'Estat Islàmic de l'Àfrica Occidental (ISWAP, per les seves sigles en anglès), es distingeixen per les estratègies que han utilitzat. Així com la facció de Shekau mata indiscriminadament, l'Estat Islàmic de l'Àfrica Occidental té un prototip d'estat que proporciona menjar i imparteix justícia quan els habitants locals no es posen d'acord. Apliquen una forma de justícia que l'estat no pot proporcionar en llocs on no hi ha govern. Històricament, cap guerra (i menys contra el terrorisme o la insurgència) s'ha vençut només amb armes, ja que la radicalització dels individus té el seu origen en una multiplicitat de motius. En el cas de Nigèria, parlem d'insurgents que coneixen bé el terreny i que lluiten per una causa en què creuen de veritat. Així com els militars no estan disposats a morir al front de batalla, els combatents de Boko Haram o de l'Estat Islàmic estan disposats a morir en qualsevol moment,

convençuts que si moren lluitant aniran al cel. És important tenir això en compte, perquè no és simple ficció, sinó una realitat que cal afrontar.

Els moviments socials com el #EndSARS, que denuncia la brutalitat policial, l'abús i la impunitat en l'aplicació de la llei, o altres conflictes de la societat civil relacionats amb camperols i pastors i amb problemes d'identitat, encara alteren el benestar dels nigerians. Com valora vostè els moviments de la societat civil que reivindiquen una millor governança i aplicació de la llei a Nigèria? De quina manera el govern nigerià pot aplicar millors pràctiques de govern local a partir d'allò que s'ha après de les experiències fallides, per exemple, al Delta del Níger o a Borno?

Ha tocat un tema molt important, que és el fracàs dels governs locals. A bona part de Nigèria, aquest fracàs va tenir com a conseqüència el col·lapse de la llei i l'ordre, i quan no hi ha eleccions municipals periòdiques i els ingressos del govern local no es donen a conèixer de forma transparent, aquests governs es tornen ineficients. A mesura que la conflictivitat s'ha anat accentuant a Nigèria, la ciutadania s'ha anat tornant especialment activa. Així, amb el moviment #EndSARS, assistim a la manifestació en massa de nigerians, independentment de la seva classe política, religió o ètnia, per denunciar el problema de la brutalitat policial i la inseguretat ciutadana. Una tendència important ha estat la proliferació d'agents no estatals o grups de vigilància (comitès de voluntaris organitzats per reprimir i castigar de manera sumària els actes delictius quan consideren que els procediments legals són inadequats) per intentar protegir la ciutadania. De fet, els governadors de sis estats diferents del sud-oest de Nigèria van crear els seus propis grups de seguretat sota el nom d'Amotekun, i al sud-est, els secessionistes en van crear un altre d'anomenat Ebube Agu.

> "La inseguretat és tan freqüent que gairebé és una epidèmia, i cada vegada hi ha menys confiança en la capacitat dels organismes nigerians de seguretat, el sistema judicial i el govern"

En l'actualitat, hi ha sis nodes d'inseguretat a Nigèria: Boko Haram, bandolers, el conflicte entre camperols i pastors, els secessionistes al sud-est i sud-oest, i, és clar, els constants segrestos a tot el país. La inseguretat és tan freqüent que gairebé és una epidèmia, i cada vegada hi ha menys confiança en la capacitat dels organismes de seguretat, el sistema judicial i el govern. La implicació civil i social en els assumptes de seguretat és una tendència positiva, però també preocupant. Quan un agent no governamental té les armes a les seves mans, intenta posicionar-se com l'alternativa a l'Estat (si bé no com l'Estat Islàmic, però sí com un «salvador del poble» que intenta resoldre els problemes d'inseguretat), de manera que la situació es torna realment preocupant per les greus implicacions que comporta.

Ens interessa conèixer el moviment feminista i el paper de les dones en la societat

nigeriana. Com valora aquesta qüestió a Nigèria i a l'Àfrica en general?

Històricament, a l'Àfrica hi ha hagut monarquies poderoses dirigides per dones, i les dones han estat activistes importants en els moviments d'independència que van lluitar contra els colonialistes. A partir de cert moment, les dones van quedar relegades a servir a l'home, però ara tornen a la càrrega, impulsant el canvi i el lideratge. Les dones s'estan mobilitzant, com vam veure al Sudan al final del mandat d'Omar al Bashir, i també es mobilitzen contra els colpistes. El mateix succeeix a Nigèria. Per exemple, les coalicions feministes formades per joves es van crear per abordar les desigualtats econòmiques en la societat nigeriana, i aquestes dones van exercir una funció activa en la coalició #EndSARS. Fins i tot a Burkina Faso, amb l'enderrocament de Blaise Compaoré, les dones van contribuir-hi activament amb l'anomenat *moviment espàtula*, ja que encapçalaven les manifestacions brandint una espàtula de cuina. De manera que les dones estan exercint papers molt importants en diferents llocs del continent, fins i tot al Sudan del Sud on, després de ser excloses de la taula de negociació, no només van aconseguir tornar a ser incloses, sinó que van augmentar la seva presència com a agents no governamentals i com a agents reconeguts en les negociacions.

Les dones també van exercir pressió en la negociació per posar fi a la guerra civil de Libèria, on han aconseguit mantenir la pau fins ara. El mateix succeeix aquí, a Nigèria, on, a més de la coalició feminista, s'ha publicat un manifest integrat per 8.000 dones, expertes en diferents camps, que comencen a participar en el debat. A poc a poc, cada vegada més dones ocupen llocs d'autoritat al sector públic però sobretot al sector privat, i realitzen canvis en els seus propis camps, fet que, segons la meva opinió, és una tendència significativa. Esperem que es vagi estenent, sobretot amb el creixent moviment multipartidista de dones que donen suport a altres dones de tots els partits polítics.

Donant per fet la hipocresia del Nord Global quant a la gestió de la pandèmia de la COVID-19, el govern nigerià comptava, per sort, amb instruments de detecció consistents en matèria de protocols de control de malalties i quarantenes arran d'epidèmies prèvies com la de l'Ebola, que, a propòsit, es va gestionar amb eficàcia i va ser aplaudida per la comunitat internacional. Com valora els efectes de la COVID-19 a Nigèria i què opina de la resposta del govern nigerià a l'hora de gestionar la pandèmia?

Crec que l'experiència africana amb la COVID-19 ha estat complicada, no només a Nigèria, sinó en diferents parts del continent, tot i els esforços lloables en confinar ciutats, tancar aeroports, difondre programes de conscienciació, i malgrat tenir experiència en la gestió d'epidèmies. Alguns països com Sud-àfrica disposen d'un sofisticat sistema que els permet seqüenciar virus de forma immediata, la qual cosa és admirable. A l'Àfrica no s'ha assolit l'elevat nombre de morts que es va predir. En bona part, es deu a les rigoroses mesures que els organismes de seguretat van aplicar durant els confinaments a tot el continent a Nigèria, Níger, Guinea, Uganda, Zàmbia i Zimbàbue.

Els líders autoritaris han utilitzat la prevenció contra la COVID-19 com a excusa per impedir a la societat civil manifestar-se i organitzar protestes. Al Txad, per exemple, abans

de la mort d'Idriss Deby i després d'acabar la seva pròpia campanya electoral, es va confinar immediatament la capital i es van prohibir la resta de campanyes. A Nigèria, la prevenció contra la pandèmia es va fer servir com a pretext per sufocar les protestes del moviment #EndSARS, però poques setmanes després es va veure un governador ballant en un lloc públic amb un gran grup de gent.

La COVID-19 ha afectat de manera significativa la subsistència bàsica de la ciutadania i l'economia. Els confinaments han perjudicat especialment els més pobres del continent, perquè aquests no poden treballar des de casa i els seus fills no tenen accés a l'educació perquè no tenen accés a Internet. Al sector empresarial es van acomiadar moltíssims treballadors, i encara que bona part d'ells van poder subsistir gràcies a l'economia submergida, al nostre sistema li manca un estat de benestar social robust. Com a exemple il·lustratiu, al Camerun, el Gabon, Guinea Equatorial i el Congo, el tancament de les fronteres va tenir com a conseqüència un deteriorament de la cadena d'aliments. De fet, els productors de tomàquets es van veure obligats a deixar podrir els cultius perquè els mercats locals no tenien capacitat per absorbir la producció.

> "Els líders autoritaris han utilitzat la prevenció contra la COVID-19 com a excusa per impedir a la societat civil manifestar-se. A Nigèria, la pandèmia es va fer servir com a pretext per sufocar les protestes del moviment #EndSARS"

Algunes mesures que es van aplicar a la resta del món i en l'hemisferi nord no eren les adequades per als països de l'hemisferi sud. No es van plantejar bé. Per exemple, la població confinada en barris marginals o assentaments improvisats arribaven a conviure amb deu persones en un mateix espai. Assistim a molta brutalitat policial a Kènia, Nigèria i Sud-àfrica, entre altres països. Crec recordar que a Kènia hi va haver un cas de tres morts per no portar la mascareta. Segons un informe de la Comissió Nacional de Drets Humans, en un moment en què la COVID-19 havia matat 12 persones, les forces de seguretat nigerianes n'havien matat 18. L'estratègia de mà dura que va aplicar el sector de la seguretat no va evitar morts. Amb sort, sortirem d'aquest retrocés democràtic a tot el continent, ja que hi ha evidents signes de resistència per part de grups de ciutadans, de la societat civil i dels polítics de l'oposició, que estan plantejant maneres de fer front a aquests entorns cívics restringits.

Quina és la seva visió de la gestió global d'aquesta pandèmia i quin paper hi juga l'Àfrica?

Crec que els africans senten que estan jugant amb molt desavantatge en la pandèmia. A l'Àfrica hi ha un ampli joc d'acusacions. Fa la sensació que l'hemisferi nord no s'adona de fins a quin punt el món està interconnectat ara, i que si l'Àfrica no compta amb igualtat en el repartiment de les vacunes ningú no estarà fora de perill. Els africans estan descontents, sobretot per les prohibicions de viatjar a causa de la variant òmicron. No s'hauria de veure

com una cosa negativa que països com Sud-àfrica disposin dels recursos per realitzar una excel·lent seqüenciació i siguin transparents a l'hora d'informar dels resultats obtinguts. Perquè, al cap i a la fi, aquesta falta de llibertat de circulació està afectant l'economia. D'una forma o una altra, indueix a països com Sud-àfrica, entre altres, a ser menys transparents en la gestió de la pandèmia de COVID-19. És necessari reconèixer que la pandèmia no pot abordar-se únicament a Europa, l'Índia, els Estats Units o el Canadà de manera individual sense incloure l'Àfrica.

Idayat Hassan

Idayat Hassan és advocada i directora del Centre per la Democràcia i el Desenvolupament (CDD) de Nigèria. Els seus interessos giren al voltant de la democràcia, la pau i la seguretat, la justícia de transició i les TIC per al desenvolupament a l'Àfrica Occidental. Com a experta en Nigèria i Àfrica Occidental, apareix habitualment en diversos mitjans de comunicació internacionals i locals, entre els quals Bloomberg, The Washington Post, Financial Times o The Guardian, entre altres. Com a directora del Centre per la Democràcia i el Desenvolupament (CDD), ha aconseguit situar aquesta organització a l'onzè lloc d'entre un total de 94 think tanks d'Àfrica subsahariana i al número 1 de Nigèria, segons l'informe de l'Índex Global *Go To Think Tank 2020* de la Universitat de Pennsilvània. Idayat Hassan ha reforçat la posició del CDD com a líder en tecnologia cívica amb una cartera de projectes. Les seves investigacions sobre els mitjans de comunicació social han adquirit una gran popularitat i han estat citades per The Economist, la BBC i diverses publicacions acadèmiques.

Oscar Mateos

Oscar Mateos és coordinador del grup de recerca sobre globalització, conflictes, desenvolupament i seguretat (GLOBALCODES) de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals de Blanquerna - Universitat Ramon Llull, on també imparteix docència com a professor associat de Relacions Internacionals en diversos estudis de Grau, Màster i Doctorat. Des de l'any 2019, és delegat del rector de la URL per a l'impuls de l'Agenda 2030. Mateos és membre de la junta de Govern de l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP) i investigador associat del CIDOB. Llicenciat en Ciències Polítiques i de l'Administració, és postgraduat en Cultura de Pau i Doctor en Relacions Internacionals amb menció europea per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Les seves investigacions se centren en l'anàlisi dels conflictes armats i dels processos de construcció de pau postbèl·lica al continent africà, especialment a la regió de l'Àfrica occidental. Ha treballat a l'Escola de Cultura de Pau de la UAB i ha col·laborat amb organitzacions com Metges Sense Fronteres al Sudan del Sud o Conciliation Resources a Sierra Leone. Va ser professor convidat a la Universitat de Sierra Leone (Fourah Bay College) entre els anys 2006 i 2008, i investigador visitant de la School of Oriental and African Studies (SOAS) de la Universitat de Londres.